

se objevují i případy, kdy se rozdíl prohlubují. Reálnou konvergenci ekonomicky slabších zemí v této situaci mohou podpořit zejména instituce Evropské unie, které mají možnost ovlivnit jednání členských států a nadnárodních společností.

- 1 Ideál modelu zaměstnanecké firmy předpokládá maximalizaci důchodu zaměstnance skrze podíl na zisku. Efektivita zaměstnance se zvyšuje, je motivován možnostmi si finančně polepšit. K tomu je i psychicky motivován možnostmi spolurozhodování o své práci. Podobné důsledky, ale na makroúrovni pro přistoupivší země po roce 2004, byly deklarovány politickou elitou.
- 2 Kozelský and Vlach (2011).
- 3 van Ark and Monnikhof (2000).
- 4 Jisté úpravy v čase samozřejmě byly.
- 5 Státy jsou seřazené od nejnižší po nejvyšší hodnotu.
- 6 Jílek a Vojta (2001).
- 7 Havlík (2005).
- 8 Jedná se o malou ostrovní ekonomiku. Podobná situace se může brzy objevit u Malt, která se hodnota 40 % blíží a v historii ji již dosáhla.
- 9 Do kategorie Machines spadají nuclear reactors, machinery, mechanical appliances and electrical machinery and equipment atd.
- 10 Do kategorie Chemical Products se řadí inorganic and organic chemicals, pharmaceutical products, fertilizers, tanning or dyeing extracts, essential oils, perfumery, cosmetic or toilet preparations atd.
- 11 Do kategorie Transportation se zahrnuje railway, vehicles, aircraft, ship atd.
- 12 Jedná se pouze o exportované výrobky, ne o veškerou produkci v dané zemi. Nicméně ukazatel exportu se využívá právě pro určení konkurence.
- 13 V obchodní branži toto pravidlo platí standardně, silnější vyjednávací pozice s sebou přináší vyšší zisky.

14 Studie Českomoravské konfederace odborových svazů upozorňuje, že za stejných současných podmínek Česká republika dožene Německo za 84 let, Rakousko za 103 let, Belgie za 185 let a Norsko nikdy. ČMKOS (2015).

Literatura:

Havlík, P. (2005). *Unit Labour Costs in the New EU Member States*. Wiiw Statistical Report. 2005 (No. 1).

Jílek, J. - Vojta, M. (2001). *Vypovídací vlastnosti změn jednotkových pracovních nákladů a souvisejících ukazatelů*. Statistika. 2001 (4), vol. 38, 178-189.

Navrátil, B. - Minarčíková, E. (2015). *The EU Enlargement in the Terms of Past and Future Perspectives*. The EU Enlargement Policy Possibilities and Frontiers. 2015, 7-14.

Sychra, Z. (2002). *Evropská unie a rozšíření na východ*. Central European Political Studies Review. Spring & Summer 2002, 4 (2-3).

Rovná, L. (2002). *Diskuse o budoucnosti Evropské unie v 21. století. Mezinárodní vztahy*. 2002(1), 20-39.

van Ark, B. H. H. - Monnikhof, E. (2000). *Productivity and unit labour cost comparisons: a database*. Employment paper. 2000 (5).

e. g. Becker, G. S. (1993). *Human Capital: a Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education (3rd ed)*. Chicago: University of Chicago Press.

OECD (2007). *Taxing Wages 2005–2006*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2008). *Taxing Wages 2006–2007*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2009). *Taxing Wages 2007–2008*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2010). *Taxing Wages 2008–2009*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2011). *Taxing Wages 2009–2010*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2012). *Taxing Wages 2010–2011*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2013). *Taxing Wages 2011–2012*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2014). *Taxing Wages 2012–2013*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015). *Taxing Wages 2013–2014*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2016). *Taxing Wages 2014–2015*. Paris: OECD Publishing.

Eurostat (2018). *Eurostat Data Database/Data Navigation Tree/Database by themes/Economy and finance/National accounts (ESA 2010)*. Retrieved June 8, 2018, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Health Poverty Action (2014). *Honest Accounts? The True Story of Africa's Billion dollar losses*. Retrieved September 11, 2014, from <https://www.healthpovertyaction.org/wp-content/uploads/downloads/2014/07/Honest-Accounts-report-v4-web.pdf>

ČMKOS (2015). *Vize změny hospodářské strategie ČR*. Retrieved December 5, 2015, from <https://www.cmkos.cz/obsah/222/vize-zmeny-hospodarske-strategie-cr/14318>

Kozelský, T. - Vlach, J. (2011). *Labour Costs, Unit Labour Costs and the Labour's Share in Costs in the Czech Republic in 2000 to 2008*. Retrieved April 14, 2014, from http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_328.pdf

UN Trade Statistics (2018). *United Nations International Trade Statistics Knowledgebase/Data & Metadata*. Retrieved June 17, 2018, from <https://unstats.un.org/unsd/tradekb/Knowledgebase/4>

Autor Ing. Vlastimil Beran, Ph.D. (vlastimil.beran@vupsv.cz) působí jako výzkumný pracovník Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social Affairs - RILSA), Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7, Holešovice, Česká republika.

Informační servis čtenářům

České důchody

Potůček, Martin: České důchody. Praha: Karolinum, 2019. 182 stran. ISBN 978-80-246-4236-9.

Český důchodový systém je zcela právem označován za nepřehledný, příliš složitý a natolik uživatelsky nepřehledný, že mu nerozumí nejen veřejnost, ale ani politici, již se k němu aktivně vyjadřují a rozhodují o jeho podobě. O nějaké koncepční, dlouhodobější strategii dalšího směřování penzijního systému a dokonce snad promyšlené, zásadní reformě nemůže být řeč. Politicky ale téma nabírá na významu. V době, kdy ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová představila novou důchodovou komisi, přichází se zajímavou publikací profesor Martin Potůček, předseda předchozího poradního sboru z let 2013 až 2017.

Nová publikace staví nejen na zkušenostech autora z předsednictví ve významném vládním poradním orgánu, ale zohledňuje i jeho dlouhé působení v akademické sféře coby odborníka na veřejnou politiku, vliv hraje rozhodně i věk autora samého. Jak totiž profesor Potůček v knize uvádí, mnoho lidí se penzí začne zabývat až ve chvíli, kdy se začne týkat jich osobně. Platí

přitom, že společně s délkou prožitého života se mění i náhled jedince na význam důchodové problematiky. „Přiznám se: sám jsem se důchodovým systémem začal zabývat až těsně před padesátkou. Tehdy mi konečně došlo, že to, co nám stát jeho prostřednictvím nabízí (nebo upírá), ovlivňuje naše životy zcela zásadním způsobem.“ Při přečtení tohoto úvodu lze chápat, že první kladné ohlasy na nový titul dorazily od Rady seniorů České republiky nebo veřejné ochránkyně práv Anny Šabatové, která se tématem důstojného stáří zabývá dlouhodobě a stala se i kmotrou knihy.

Publikace v celkem devíti kapitolách vysvětluje penzijní systém České republiky nejen v kontextu evropského prostoru, ale popisuje i specifickou cestu jeho vzniku a dalších úprav. Ačkoli se jednotlivé státy vzájemně inspirují a učí se, přičemž vycházejí z několika modelů penzijního systému, dobře popsaných odbornou literaturou, vdechla každá země svému systému nezaměnitelnou podobu. Na ní se pode-

pisuje řada činitelů, přičemž klíčová je samozřejmě politická reprezentace. Ta česká se mění velmi často, životnost ministrů je velmi nízká a dlouhodobá strategie absentuje, případně se nedodrhuje. I proto se o reformě penzí stále mluví, ale jen málo se činí. Podle Martina Potůčka přitom dnešní penzijní systém mohl být srozumitelnější a ve výrazně lepší kondici. Stačilo, kdybychom nepromarnili hned několik unikátních příležitostí. První souvisí s privatizací, při níž se v Česku točily stovky miliard korun. Ty mohly být uloženy do státního fondu propojeného s důchodovým systémem a využity pro přechod z průběžného systému na systém kapitálově financovaný. Ony stovky miliard ale zmizely v nenávratno. Druhou promarněnou šancí bylo nevyužití správného okamžiku pro založení zaměstnaneckých fondů, které by umožnily vyšší finanční účast zaměstnavatelů na důchodovém pojištění svých zaměstnanců. Plán v roce 1993 ale shodil ze stolu tehdejší premiér Václav Klaus. Třetí promarněnou příleži-

tosti bylo výrazné oslabení podpory rodin po listopadu 1989, kdy byly rušeny slevy na dětskou výživu či ošacení a postupně byly zrušeny takříkajíc veškeré jesle (v tomto se Martin Potůček shoduje například s profesorem Vojtěchem Krebsem z VŠE v Praze). Dodejme, že rodinná politika se s tímto razantním oslabením podpory potýká dodnes.

Velmi poučná je kapitola zabývající se vyvracením mýtů o důchodovém systému. Autor jich uvádí pět–veřejností nejčastěji zmiňovaných a rezonujících. Prvním z nich je tvrzení, že máme nejméně chudých důchodců v Evropě. Opírá se o studii Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj publikovanou v roce 2016. Podle studie jsou jen dvě procenta českých občanů nad 65 let ve skupině chudých. V Německu je to výrazně více–9,4 procenta, ve Švýcarsku dokonce 23,4 procenta. Autor srozumitelně vysvětluje, že nám tyto údaje oprávněně mohou připadat podivné. Hlavní je totiž využitá metodika, kdy například Evropský statistický úřad Eurostat využívá jemnější nástroj pro měření chudoby. Ve výsledném měření jsme na tom o poznání více–a navíc se ukazuje, že mnozí čeští senioři mají příjmy jen těsně nad hranicí chudoby. Dalším tvrzením, které je velmi oblíbené u (zejména pravicových) politiků, je, že důchodový systém je v deficitu. To ale není možné. „Když se na důchodovém účtu objeví přebytek, vlády s nimi s potěšením kryjí jiné výdaje. A když se ocitne v deficitu, poslouží na výplatu důchodů i jiné příjmy státního rozpočtu. Důchodový systém nemůže nikdy být v červených číslech, zdroje se musejí rovnat vyplaceným dávkám.“ Téma deficitu v důchodech je tak podle Potůčka jen nafouknutá mediální bublina sloužící těm politikům, kteří berou veřejné výdaje na důchody jako nutné zlo brzdící ekonomický růst.

Potůček se coby předseda Odborné komise pro důchodovou reformu setkával s mnoha občany, ti se na mediálně viditelného odborníka obraceli i telefonicky či e-mailem. Jednou z nosných linií knihy jsou proto otázky a odpovědi. V kapitole o mýtech se uplatnil jeden z častých dotazů: „Jak je možné, že někdo za celý život nehnul ani prstem, a má vyšší důchod než já?“ Jak nakonec autor knihy přiznává, vlastně o mýtus nejde. Čertovo kopytko je podle něj ukryto v detailu. A české důchody jsou natolik složitý organismus, že situace popsaná tazatelem je při působení mnoha proměnných vlastně docela možná.

Další dva mýty se sebe navazují a dříve či později zaznějí v každé politické debatě, která se třeba jen letmo dotkne problematiky penzí. „Český důchodový systém je neudržitelný“ a „Zásadní reforma je nutná,“ jsou často nikoli pouhé dílčí argumenty, ale slouží jako základní teoretické

východisko celé politické diskuze. Je ovšem chybou moderátorů, že to připouštějí. Jak si totiž Potůček velmi trenfně vypůjčuje výrok odboráře ČMKOS Jaroslava Šulce: „Hlášky o tom, že na penze nebude, jsou v principu marketingovým trikem.“ Důchodový systém je udržitelný finančně i sociálně. Podle Potůčka však s dodatkem, že se v budoucích desetiletích neobejdeme bez absolutního i relativního zvyšování výdajů na důchodový systém. A pokud jde o reformu, jen velmi obtížně dojdeme k tomu, co si pod zásadní změnou můžeme představit. „V postkomunistickém světě bylo jako zásadní reforma v posledních dvaceti letech prezentováno zavedení druhého, soukromého povinného pilíře, vysávajícího zdroje z toho prvního, veřejného. Země, které to udělaly, jsou dnes ve velkých problémech.“ Ostatně zkušenosti s takovou reformou má i Česká republika. Druhý pilíř byl u nás neslavně zrušen pouhé tři roky po jeho zavedení. Proč ale zejména pravicoví politici rozšiřují zmíněné mýty? Na to Potůček odpovídá zcela jednoznačně a bez přehnané korektnosti: „Ty důvody mohou být hlavně dva. Důvod ideologický: nedůvěra ke státu, vyvěrající z u nás slábnoucího, nicméně dosud přežívajícího neoliberalismu. Důvod pragmatický: čím menší důvěra ke státu, tím větší sklon lidí odevzdat se do rukou trhu–což znamená spořit u soukromých společností, a tedy generovat zisky majitelům těchto penzijních společností.“

Čtenářsky atraktivní je sedmá kapitola nazvaná Za oponou, kde se Potůček prostřednictvím několika konkrétních případů snaží přiblížit práci Odborné komise pro důchodovou reformu, včetně dříve nikdy nepublikovaných faktů. Ta Potůček dříve publikovat nemohl, aby nenarušil práci komise. Nyní však zážitky „ze života předsedy“ přináší autenticky a bez příkras, aby si čtenář sám mohl udělat obrázek o tom, jak politici, úředníci, ale například také novináři přistupují k tak zásadnímu tématu, jako jsou důchody. U některých příhod, jako třeba s novinářem Hospodářských novin, si nelze nepovzdchnout nad úrovní některých masmédií a nízkou kompetenci některých novinářů. U jiných zůstává až rozum stát: například u případu podepřeného zápisem z jednání komise, kdy poslanec Miroslav Kalousek sabotoval práci komise a někteří političtí reprezentanti se pro změnu rokování nikdy neúčastnili. Povzdech vyvolají sepsané zkušenosti Potůčka s úředníky a úředním šimlem. Negativa byrokracie tu jednoznačně převládají, v případě s neproplaceným poštovním až v groteskní rovině.

Poslední, osmá kapitola se zabývá budoucností důchodů. Autor se zde opírá o závěry a doporučení odborných týmů důchodové komise. Tam, kde ke shodě nedošlo, přichází s vlastními názory, jak

v problematice dále postupovat. Potůček ale připouští, že podoba důchodového systému bude záviset nejen na politických a řadě dalších faktorů, ale také na každém z nás. „Záležit bude na tom, zda si jako občané, jako rodiče svých dětí a děti svých rodičů začneme více než dosud všimnat toho, kdo a jak si v politice hraje s naší budoucností.“ Poslední, devátá kapitola pak volně navazuje praktickými radami, jak bychom se mohli a měli připravit na důchod. Rozhodně nepřehlédnutelná je ta část, kdy autor naopak radí, co nesobecky udělat pro to, aby se důchodovému systému dařilo lépe. Za všechny lze „doporučit“ radu, že je dobré raději odpovědně zemřít těsně předtím, než nám stát začne vyplácet důchod. To by totiž vyřešilo mnohé...

Autorův záměr zorientovat čtenáře ve stávajícím důchodovém systému, bez přehlcení informacemi a prostřednictvím pro laika srozumitelného jazyka, se jednoznačně podařilo. Rozhodně k tomu přispívají i vtipné a hezké ilustrace Rostislava Pospíšila. Česká odborná literatura je díky Potůčkově dílu bohatší o titul, který má ambice stát se jedním ze základních informačních zdrojů o českých důchodech a zařadit se tak k dalším dílům s danou tematikou, jako je například *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky* profesora Igora Tomeše (2012) či *Sociální politiku* Vojtěcha Krebse (2015). Zatímco komplexní díla těchto autorů jsou určena především odborné veřejnosti, Potůček přináší titul čtivý a atraktivní i pro běžného čtenáře. České důchody tak konečně mohou být i pro širokou veřejnost o něco pochopitelnější.

Autor Mgr. Vladimír Barák (vladimir.barak@vse.cz) působí na Katedře hospodářské a sociální politiky Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze (Department of Economic and Social Policy, Faculty of Economics, University of Economics), Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika.

Nová publikace Česká rodina na počátku 21. století

Autorský kolektiv pod vedením Věry Kuchařové vydal u nakladatelství Slon novou publikaci s názvem *Česká rodina na počátku 21. století*. Kniha vychází z výsledků výzkumů, analýz a administrativních dat a předkládá pohled na české rodiny od počátku století. Sleduje každodenní život rodin, jejich potřeby, problémy a faktory, které mohou fungování a soudržnost rodin ohrožovat.